

BÀI DIỄN-VĂN của quan Khâm-sứ GRAFFEUIL

đọc lúc tiếp kiến mây ông Dân-biên
chiều ngày 2 Novembre 1937

(Tiếp theo)

Sự tiến phát trong nền thương mại đã diễn ra, các xã hội hàng hải, nhập cảng và đi ra, các thị trường tài chính đã phát triển. Vậy nên các ông con đường kỹ thuật đã tiến bộ; rồi đây sẽ có các hợp tác xã để tiêu thụ sản vật và khuyến khích nhân dân trồng những thứ bán chạy. Việc nông nghiệp đã tăng giá trị cho dân địa phương đang tiến hành ở Trung-kỳ, mang một cách xưa nay chưa từng thấy; cuộc đấu thầu ở miền Bắc tỉnh Vĩnh đã làm lợi cho 35.000 mẫu ruộng, và miền Nam tỉnh Kỳ có 10.000 mẫu ruộng được tưới thêm. Lại việc về nông nghiệp các ông đã thấy khoa học trước từ ba năm nay đã đem nước vào, hoặc đắp đê ngăn thủy hay là tháo nước ra cho 11.000 mẫu ruộng. Đến việc các ông thấy hiện nay đã thịnh vượng lại rồi, mà nhà nước sẽ có hết sức khuyến khích, chỉ giáo cho được hoàn mỹ hơn. Các ông thấy rằng trong tương lai, rồi đây sẽ có thành rừng; các nhà chức trách cố gắng cho dân chúng biết rằng rừng rất cần thiết cho ruộng vì có bảo thủ nguyên để cung cấp gỗ cho các ông. Ở các tỉnh hiện đã lập ra những vườn ương các thứ cây có trái, và các thứ cây có lợi để các ông gia hoặc là các xã thôn khuyến khích việc trồng những thứ cây vừa được chắc chắn, vừa dễ bán. Hiện thời đã thành lập được nhiều làng di dân khác nhau một cách mỹ mãn; rồi, lần lần kế tục lập thêm làng khác.

Nhà nước đang nghiên cứu những phương sách để khuyến khích việc doanh nghiệp ở bình nguyên và ở thượng du.

Bản chức có thể bổ thêm những cuộc thí nghiệm khác để thôn dân được sung túc hơn, như việc tạo ra những đồng cỏ để cho súc vật ăn, việc thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều. Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Nay lại đang chuẩn bị đến một hợp tác xã, để một thứ dầu cải tốt, sửa đổi cách trồng các thứ cây khác để tăng sản lượng, và các ông thấy rằng việc này rất quan trọng, chỉ thí nghiệm các công dụng hay là các cách làm để bón đất trồng các thứ hoa màu thêm nhiều.

Cái tóc cũng làm chuyện rầy!

(Tóc có trứng!)

Người ta nói chuyện đời, đời việc gì rồi nhẽ mà nói tới tóc? Tóc cũng có chuyện rầy rầy. Tóc có trứng! Tóc có trứng! Tóc có trứng!

Ấy thế mà có làm cái sao, nhân tóc mà sinh ra những chuyện tây đĩnh như chuyện của Mãn-thanh một chiều nước Trung-hoa, có bà cái lịnh có đầu không tóc, có tóc không đầu, người Tàu chửi về cái tóc này có hàng vạn; nhưng Trần-thượng-huynh, Mạc-thư-muôn đã nói, phải rái tóc con làng xóm học sang ngoi ở nước ta.

Thái-bình-Thiên quốc, do Hồ-tà-Toàn sáng lập, không với triều Mãn-thanh, lại có tóc dài, Mãn-thanh gọi là «giết tóc dài», cuộc đánh nhau kéo dài, người Tàu cũng chết nhiều.

Đến ở xã Trung-kỳ ta năm 1908, có phong trào cắt tóc, cũng gây ra cuộc nổi loạn một vài tỉnh liên lạc không liên lạc được.

Mà đã hết đầu! mới đây trong Nam-kỳ lại có chuyện «tóc có trứng», làm cho nhân dân kinh hãi, phải đến các nhà y-chẩn công chánh-phủ phải giảng nghĩa và bày ra nguyên do, xem như một việc rất quan trọng.

Theo báo «CÔNG-LUẬN» ra ngày 23-10-37, gần đây nhân dân đồn nhao nhao sợ, vì trên tóc có trứng; kẻ nói rằng ai bị như vậy, sẽ điếc, sẽ chết, sẽ đau óc. Nhưng hỏi quan thầy thuốc Pavesi thì lại nói không cần gì cả. Bệnh kỳ lạ như vậy, bởi thế nên sợ - sinh học ra, gọi là bệnh Píedra chỉ phải gội đầu bằng xà-phòng hoặc nước dấm Cologne 90% là hết.

Tò mò các ông chính-phủ Nam-kỳ cũng nói cho nhân dân biết như thế mà đáng lo sợ gì.

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Al báo cái tóc không sinh ra việc lớn!

Trên trường hiệp-tác

(Tiếp theo trang 1)

Theo các chương trình đó thì từ chính trị, pháp luật, kinh tế, xã hội cho đến các môn tự do, tưởng tượng không kém gì nghị viên xã và viên chức, khiến cho người học ai cũng phải sinh thêm đến nhiều nước ngoài mà ngủ gật! Trái lại chúng ta đi đến chương trình nghị sự của chính phủ ban hội thì ngoài vấn đề tài chính và môn thuế đem hỏi kiến Dân viện ra, không có đâu gì lạ khác hơn các năm.

Ban chương trình hai bên mà so sánh, chúng tôi không sao ngăn ngại ngại ngại trên cuộc hiệp tác. Ngặt ngại vì như lời quan Khâm nói trước kia thì tư tưởng các ông dân biểu trong chương trình kia đi đến trên trời mà chương trình nghị sự của viện như năm dưới đất cái, hai bên cách xa nhau biết là bao nhiêu!

Tuy vậy, quyền hạn của hợp mà các ông trong viện dẹp những ý kiến đảng phái riêng rẽ của các ông dân biểu ra ngoài, chỉ lo việc chung, thì được phần nào nhân dân vẫn đỡ phần sợ. Nhưng trong chương trình nghị sự năm nay, sau lại có thêm 2 ngày để thảo luận vọng gởi sang ủy ban điều tra bản Pháp theo như lệnh quan rằng-trưởng thuộc địa Moulet, đó là Chính phủ bình dân Pháp đã đưa ý đến tình cảnh dân Đông-dương ta chứ không phải lãnh đạo và xa cách như trước.

Vậy đối với Dân viện từ nay về sau, nhân dân ta nên tư tâm xem xét hành động của ban trị sự và cả các quan nghị mà mình đã bỏ thêm; mà cũng trông chính phủ nơi rộng quyền hạn họ các quan nghị có chỗ hành động để có đối chất thực sự với khối phụ lòng tin nhiệm của công chúng, may ra đường Pháp Nam hiệp tác sau này có thực hiện hơn trước chăng?

Trái lại, vì cái cơ sở tưởng và thực hành cách xa đôi nơi trên mà không làm được việc gì, khiến cho một.

Cơ quan dân cử như chuyện diễn trò, công chúng không gọi lòng tin nhiệm, chính phủ cũng không thêm thêm xia gì đến lời đề nghị của Viện theo chân chính dân ý, đến nỗi Dân viện chỉ làm cái nơi cần danh tranh lợi và cá nhân, thì thật đáng tiếc biết bao!

Nhân kỷ hội đồng dân viện đương làm việc, mấy lời chân thiết, mong phần đóng góp ý cho.

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

Một nhóm cử tri Trung-kỳ

VÌ TỜ YẾT THỊ VÀ TỜ GIẤY DÂN Làng cáo dân phản đối

(Tiếp theo trang 1)

QUẢNG-NGÃI - Ngày 23 tháng 9 (26-10-37) qua một lần dân Cầm-chấy và 1 người cai, 5 người lính khố xanh, cùng thầy thừa sai phủ Sơn-tĩnh, về tại đình làng An-phước, tổng Tĩnh-thượng, đóng ở đó, rồi quan Một và thầy ba đi về, để cái và lính ở lại để tuần rôn. Ngày hôm sau thầy ba tên Phan-Chất đi ra cầu Cầm-chấy giam xét.

Chợ ngày 23 kỳ, thầy Cầm quân phủ Sơn-tĩnh và lính sát nhà tên Lê-Trạch không có vật gì khả nghi, nhưng tên Trạch cũng bị bắt về Phủ giam xét.

Ngày 26 ta (29-10-37) tên Phan-Chất đi đến để giải giao về Phủ xét. Tên Lê-Trạch thì quan Phủ giao cho một mảnh giấy lấy và viết mực, bảo viết, Tên này viết chữ được chữ viết, nhưng phải viết, viết để giao từ. Việc này xảy ra, dân miền Kỳ có chửi hình hất.

Nguyên nhân, (theo lời người trong làng Kỳ thuật) thì dân chuyện như vậy: Ông Lê-cáo-Nghị (tên thật, trước có làm giáo sư), năm ngoài có hợp cùng người trong làng xin đến làm một học trò ở nước. Tên là làng An-phước, ngoài bờ xe nước của lý trưởng Lê-Lý, phó tổng của Nguyễn-Nghị, hương họ Nguyễn-Hồ và Trương-dục-Hồ (người làng Trương-xảo) ra, năm 1937 có 4 học trò nước.

Theo lý xưa nay thì xe nước, người gọi là 16 học trò công một học trò (lớn); về con thầy xe và người đi làm được một học trò, và tùy theo ruộng xa ruộng gần, mà chia học trò cho công như thế, nghĩa là 16 hay 15 học trò công một học trò được; con nhà giàu có ruộng gần, đến khi gọi học trò đi dạy một học trò để công lại, về con thầy xe cũng thế. Lý Kỳ đã lấy làm thường.

Năm nay ông Lê-cáo-Nghị làm đại hào mục hội trưởng, muốn giữ quyền lợi cho nhà xe, ngày 26 tháng 8 ta (30-9-37) nhóm hợp viên kỳ tế hiền và lý hương (phần đông là người có học ở nước) tại hội xã làng, công nhiên lập bản năm yết hạn chế cấm dân 5 khoản, truyền hiểu cho dân 5 lý đầu tiên:

1) Các lý cấm học nước vọt; thả vật ăn ở đồng điền, ngày 1 tháng 9 ta tới đình dân giải.

2) Trong làng có 4 học trò nước, dân hộ cho con gọi 16 học trò một học trò, không cho học trò ăn (lớn).

3) Tuân đình phải cấm ngăn bọn cháu không được thả ăn lúa ruộng đương gặt.

4) Cấm học trò xe và thả vật ăn không được thả ăn.

5) Người già yếu và trẻ em mới được đi một, người mập mạnh thì đi gặt, đi không thả ăn có phạt.

Từ năm yết kỳ dân ra, người trong làng nhao nhao ta thán, vì việc cho công người đi gặt và một học trò, là việc của dân nhà và người làm công, không phải của dân nhà.

Nay làng đương tranh giành mà học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

VÌ TỜ YẾT THỊ VÀ TỜ GIẤY DÂN

(Tiếp theo trang 1)

QUẢNG-NGÃI - Ngày 23 tháng 9 (26-10-37) qua một lần dân Cầm-chấy và 1 người cai, 5 người lính khố xanh, cùng thầy thừa sai phủ Sơn-tĩnh, về tại đình làng An-phước, tổng Tĩnh-thượng, đóng ở đó, rồi quan Một và thầy ba đi về, để cái và lính ở lại để tuần rôn. Ngày hôm sau thầy ba tên Phan-Chất đi ra cầu Cầm-chấy giam xét.

Chợ ngày 23 kỳ, thầy Cầm quân phủ Sơn-tĩnh và lính sát nhà tên Lê-Trạch không có vật gì khả nghi, nhưng tên Trạch cũng bị bắt về Phủ giam xét.

Ngày 26 ta (29-10-37) tên Phan-Chất đi đến để giải giao về Phủ xét. Tên Lê-Trạch thì quan Phủ giao cho một mảnh giấy lấy và viết mực, bảo viết, Tên này viết chữ được chữ viết, nhưng phải viết, viết để giao từ. Việc này xảy ra, dân miền Kỳ có chửi hình hất.

Nguyên nhân, (theo lời người trong làng Kỳ thuật) thì dân chuyện như vậy: Ông Lê-cáo-Nghị (tên thật, trước có làm giáo sư), năm ngoài có hợp cùng người trong làng xin đến làm một học trò ở nước. Tên là làng An-phước, ngoài bờ xe nước của lý trưởng Lê-Lý, phó tổng của Nguyễn-Nghị, hương họ Nguyễn-Hồ và Trương-dục-Hồ (người làng Trương-xảo) ra, năm 1937 có 4 học trò nước.

Theo lý xưa nay thì xe nước, người gọi là 16 học trò công một học trò (lớn); về con thầy xe và người đi làm được một học trò, và tùy theo ruộng xa ruộng gần, mà chia học trò cho công như thế, nghĩa là 16 hay 15 học trò công một học trò được; con nhà giàu có ruộng gần, đến khi gọi học trò đi dạy một học trò để công lại, về con thầy xe cũng thế. Lý Kỳ đã lấy làm thường.

Năm nay ông Lê-cáo-Nghị làm đại hào mục hội trưởng, muốn giữ quyền lợi cho nhà xe, ngày 26 tháng 8 ta (30-9-37) nhóm hợp viên kỳ tế hiền và lý hương (phần đông là người có học ở nước) tại hội xã làng, công nhiên lập bản năm yết hạn chế cấm dân 5 khoản, truyền hiểu cho dân 5 lý đầu tiên:

1) Các lý cấm học nước vọt; thả vật ăn ở đồng điền, ngày 1 tháng 9 ta tới đình dân giải.

2) Trong làng có 4 học trò nước, dân hộ cho con gọi 16 học trò một học trò, không cho học trò ăn (lớn).

3) Tuân đình phải cấm ngăn bọn cháu không được thả ăn lúa ruộng đương gặt.

4) Cấm học trò xe và thả vật ăn không được thả ăn.

5) Người già yếu và trẻ em mới được đi một, người mập mạnh thì đi gặt, đi không thả ăn có phạt.

Từ năm yết kỳ dân ra, người trong làng nhao nhao ta thán, vì việc cho công người đi gặt và một học trò, là việc của dân nhà và người làm công, không phải của dân nhà.

Nay làng đương tranh giành mà học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 16 học trò một học trò, làm cho dân nghèo khổ. Chính hương bộ làng Kỳ, Đào-xuân-Ba, thuật lại: «Khí đầu tháng 9 ta, ông Nghị đến xóm An-Trung để đi dân để đi dân về việc Kỳ, dân cũng lấy ý phản nã về 2 khoản gặt cho 16 học trò một học trò và cấm sự đi một...»

Khí bắt đầu gặt, ngày 10 tháng 9 ta (12-10-37) dân nhà Nguyễn-Duy bằng lòng cho thầy gặt ăn công, 1

